

Место Ђегове и Гореког виђеница у најкој книжевности,
у целокупном начину духовном животу

1
[...] Место се то зове усамљеност. Бистава, јединствено блистава усамљеност, к сумори, јединствено суморна усамљеност. У усамљености, пусте и глухе, извире се поет "умних жртви", криза и одмах га је јом једарех уфамика риза и камилавка монаха. Најразнија ћегова владичанска еника, кад је владимири био двадесет година, показује нам како круто забраћен и повезан у прилику; некако као што је дантесов ник био круто забраћен и усковирен беком, или како мени тврде: синамен пурпуром. У тадашњој пустини "Устричке махије" сагледао је двадесетогодишњи младић странак поглед облике живота, мадрко тај поглед, вратио га смехо натрат, он сам и један. Усамљен се разбуди, буди, са једним јединим книжевником, книжевност Просе Горе. Усамљен борави на донесенем иртав песнику. Усамљено плавити и не сагорева бунтица горског виђеница; једарех и никада вине у нас, до данас, не сатвори патриотизам Карађорђев чистоко величане онокико велико великих беле борбене страст једног хероја-народа. Многи живот Ђегове, метеорски огњен и кратак; многи хани ћегове Просе Горе и ћегова цетиља, то је један свечано усамљен гроб у средине нашег народног живота, прометорског и свесрпског из све српске стране. горски виђеници, то је усамљено један, тежак и скратак плод из дрвету који је распружило грмеже кроз просторе Косова, Цетиља и Београда, кроз дугу стожећу устанничких, узек устанничких борби на начелу Ђакану, све до неизвесног устанка народне војске, која, хвала јој, неутолију жељу Ђегову из године 1648-те, највећим узлом, запалила је устанак цео југ Словенства.

XX
X

[...] Јако често врло тешко у удесу свих ограничења српског народа: стадно почивајмо испочетка, као трава. После сваког устанка, сваког рата, сваке династије — испочетка. Но један се исправља и усправља, један вади, један почива зидати скалар и вида себе у њедар. Жени један, то је један — Нако да је вине мученија. Тако прогласи владичина данило Петровић, и тако бејане посмуда у српству, и тако бејане и у Просеј Гори. Петровићи су доиста били династија: низаки се на власти и на разлу из једног дуракног корела; крај не поместаде у цима до посметака, али се од господара до господара чакао не како ће заставити, него како ће почети.

[...] И почивају, вадио и жустро, и Данило, и Саво,

и Василије, и Петар Први. Тен почетни владике Раде изаби почву за Скадар, и за сваку величину и за трагичну величину. Уско поље живота, огромна арена егзистенције, никого почтава, кратак ~~бек~~. Владика Раде изаби почву за грађански живот, за просвету која има највећност, за земаљске финансије које имају буџет и благајну, за дипломатске односе о којима сведочи преписка сама собом једна ретка највећност. И све то уз ~~десет~~ хиљада гостијех и празнијех живота. Почињаху Петровићи, и за чест им беке. Ночињаху писати историју своје земље и народу, владика Данило са једнимистом, владика Василије са једном свештеником; Петар први, један од главних и одлучујућих учитеља рада Петровића, ~~изабравши~~ избагосиња прилогорску историју у дуну младога Раде. Владика Раде сабирају ради грађу. Да му живе та грађа поједе живот, ~~и~~ остави историју у ~~којима~~ Горског вијенца само као одбесак историје, дивак у жару и сумору своме, од Босова па до Ђертијевке. — Просветни напор Петровића понесе се такође са почетним. Саво наје у Русију младић из највеће да науче што могу. Василије чичко води симоне кућића у Русију, и бира и ~~тако~~ тражи за њих имене и занате. Петар Први хвата се за мисао; господар и владика пре свих и свега треба да је иконовам, и наје у Русију, да може власништво, свога наследника из прве ~~одлуке~~, синовице Ђорђију. Владика Раде — сасвим испочетка. Чува у својој хињи и умијој глави теократијут; баша поглах на два претендента за будућег господара, аки ма који од двојице био да од световног статуса буде; и брине да један стече стручно војничко образовање, а други стручно грађанско образовање. Малог возеног и од десет година већ покојниот Петар Петровић успева да уведе у ~~највећу~~ војничку школу у Петрограду, у Кажевски корпус; ~~и~~ даровитог сестрића Стефана Џцу наје у Београду у срећну школу. Па се збриса и тај умни почетак. И ниједан од Петровића господара, да нико по следњег, не седе на власт прављено иконовам; и нико од Прилогорана у Русији иконовама не настаде да у своју земљу пресади основну иконицу, и макар ~~и~~ почне са врстом обавезне наставе. ~~издавањем~~. Владика Раде отвори дуну једну, па дугу једноразредну иконицу, аки је више марио за штампарију, и сасвим прави почетак са иконом и иконама почиве од Никоно-Синђелића. — Дипломатска преписка прилогорских владика, ~~и~~ из почетака. Данило, као консул, известава и обрачунава, и на икметачку наје и прима гласнике. Саво, написа писмо, и некако као прота Матеја у Беч, сам га однесе у Ђергин. А у писмима ~~својим~~ Прилогорима, или љубави у Воки, Саво започиње фронталне прилогорске нападе и ~~и~~ на Фартији. ... и да не чаурите капску ~~и~~ Луке,

како ћете свака чуда од себе видети." Интермено са Џепеном Максим прекида све, до новог почетка. Петар Први има у дипломатској преписци ходику онога који је сам пузao ~~за~~ бојкитима¹, а уза то реч господствену и учтиву митрополита, и онога који из некокико језика зна како се пристојно ословаје, можи и тражи скуча или отказује посљуност. Са владиком Радом дипломатски нов почетак: ~~који~~ он доноси развијен аргумент мозга и осећања; доноси тант и хистанију; доноси стих дипломата и стих књижевника и песника. Штаје поезије сатро у преписци са тупим ~~штампом~~ и кукавим ~~штампом~~ и згама². И онда је све то однео са собом у гроб.— Са унутрашњим уређењем земље такође се почиња. Вредно је погледати, у том смислу, почетак пре владике Раде, и почетак³ после њега. Петар Први прекида и куне, мири и умирује крак од јестви до прошена, и од прошена до јесени⁴, и прођаје своје крстове и ~~шлагије~~⁵, и никада немаши у цепу ни у физијони. ~~Мојаш~~ Кнез Данило, почеће уређење земље са наглом и страховитом сечом "Куче, о чему је класично писао војвода Јарко Миљков. Владике Раде почео је окрутан или методичан поступак: да од племена начини народ, а од народа и земље државу. Први пут, земаљска каса није празна, и има кауч и одговорног багаџника постављеног декретом. ~~Мојаш~~ Први пут, сам борбе против Турака, Црногорци имају и друге, грађанске заједничке сврхе: да сви дају некото од свога ради имања општиг; да сви одговарају пре једном судом ради образа и имена општиг. Први пут, најчувенији и најнечувенији почетак: у неписменој земљи књижевност, прва, модела, класична књижевност.

Како је владике Раде и његов ~~штамп~~⁶ своје ~~штампе~~⁷ јединствене почетне, тако ће истерати свој јединствени врхунци. У Црној Гори, и у свем српству јединствено усмјешен случај: у једном човику да узре уметнички израз земље, књижевност земље, висок светски ранг земље. Стаконе навиднији страници: краљ, научник, ~~штампник~~⁸, турист, пустоков. Стаконе необичног викара, монаха, и песника скликати речима, ословом и бојама, ~~штампом~~⁹ Биглези, французи, Шкоти, Немци, Срби ода свих страна. Пуче глас о хепоти и о чари човека, и о уму и необичној конверсацији једне индивидуе која прво заливи и запрепasti у овој пустини, а посље заједно с пустином и са оним живојисним, ~~штампом~~¹⁰ Црногорцима бак и добије сва свој релеф. ~~Штампа~~¹¹ Опакија манастирска, и она у Европи, а у велику зиму и кухиње, претварају се у читавомиру где се не глас читако у три језика, српски, руски и италијански, а у себи и на четвртом, француском. А претвараје те слаје у разговараонишу тамничарског ~~штамп~~¹² ~~штамп~~¹³ ~~штамп~~¹⁴ ~~штамп~~¹⁵ ~~штамп~~¹⁶ ~~штамп~~¹⁷ ~~штамп~~¹⁸ ~~штамп~~¹⁹ ~~штамп~~²⁰ ~~штамп~~²¹ ~~штамп~~²² ~~штамп~~²³ ~~штамп~~²⁴ ~~штамп~~²⁵ ~~штамп~~²⁶ ~~штамп~~²⁷ ~~штамп~~²⁸ ~~штамп~~²⁹ ~~штамп~~³⁰ ~~штамп~~³¹ ~~штамп~~³² ~~штамп~~³³ ~~штамп~~³⁴ ~~штамп~~³⁵ ~~штамп~~³⁶ ~~штамп~~³⁷ ~~штамп~~³⁸ ~~штамп~~³⁹ ~~штамп~~⁴⁰ ~~штамп~~⁴¹ ~~штамп~~⁴² ~~штамп~~⁴³ ~~штамп~~⁴⁴ ~~штамп~~⁴⁵ ~~штамп~~⁴⁶ ~~штамп~~⁴⁷ ~~штамп~~⁴⁸ ~~штамп~~⁴⁹ ~~штамп~~⁵⁰ ~~штамп~~⁵¹ ~~штамп~~⁵² ~~штамп~~⁵³ ~~штамп~~⁵⁴ ~~штамп~~⁵⁵ ~~штамп~~⁵⁶ ~~штамп~~⁵⁷ ~~штамп~~⁵⁸ ~~штамп~~⁵⁹ ~~штамп~~⁶⁰ ~~штамп~~⁶¹ ~~штамп~~⁶² ~~штамп~~⁶³ ~~штамп~~⁶⁴ ~~штамп~~⁶⁵ ~~штамп~~⁶⁶ ~~штамп~~⁶⁷ ~~штамп~~⁶⁸ ~~штамп~~⁶⁹ ~~штамп~~⁷⁰ ~~штамп~~⁷¹ ~~штамп~~⁷² ~~штамп~~⁷³ ~~штамп~~⁷⁴ ~~штамп~~⁷⁵ ~~штамп~~⁷⁶ ~~штамп~~⁷⁷ ~~штамп~~⁷⁸ ~~штамп~~⁷⁹ ~~штамп~~⁸⁰ ~~штамп~~⁸¹ ~~штамп~~⁸² ~~штамп~~⁸³ ~~штамп~~⁸⁴ ~~штамп~~⁸⁵ ~~штамп~~⁸⁶ ~~штамп~~⁸⁷ ~~штамп~~⁸⁸ ~~штамп~~⁸⁹ ~~штамп~~⁹⁰ ~~штамп~~⁹¹ ~~штамп~~⁹² ~~штамп~~⁹³ ~~штамп~~⁹⁴ ~~штамп~~⁹⁵ ~~штамп~~⁹⁶ ~~штамп~~⁹⁷ ~~штамп~~⁹⁸ ~~штамп~~⁹⁹ ~~штамп~~¹⁰⁰ ~~штамп~~¹⁰¹ ~~штамп~~¹⁰² ~~штамп~~¹⁰³ ~~штамп~~¹⁰⁴ ~~штамп~~¹⁰⁵ ~~штамп~~¹⁰⁶ ~~штамп~~¹⁰⁷ ~~штамп~~¹⁰⁸ ~~штамп~~¹⁰⁹ ~~штамп~~¹¹⁰ ~~штамп~~¹¹¹ ~~штамп~~¹¹² ~~штамп~~¹¹³ ~~штамп~~¹¹⁴ ~~штамп~~¹¹⁵ ~~штамп~~¹¹⁶ ~~штамп~~¹¹⁷ ~~штамп~~¹¹⁸ ~~штамп~~¹¹⁹ ~~штамп~~¹²⁰ ~~штамп~~¹²¹ ~~штамп~~¹²² ~~штамп~~¹²³ ~~штамп~~¹²⁴ ~~штамп~~¹²⁵ ~~штамп~~¹²⁶ ~~штамп~~¹²⁷ ~~штамп~~¹²⁸ ~~штамп~~¹²⁹ ~~штамп~~¹³⁰ ~~штамп~~¹³¹ ~~штамп~~¹³² ~~штамп~~¹³³ ~~штамп~~¹³⁴ ~~штамп~~¹³⁵ ~~штамп~~¹³⁶ ~~штамп~~¹³⁷ ~~штамп~~¹³⁸ ~~штамп~~¹³⁹ ~~штамп~~¹⁴⁰ ~~штамп~~¹⁴¹ ~~штамп~~¹⁴² ~~штамп~~¹⁴³ ~~штамп~~¹⁴⁴ ~~штамп~~¹⁴⁵ ~~штамп~~¹⁴⁶ ~~штамп~~¹⁴⁷ ~~штамп~~¹⁴⁸ ~~штамп~~¹⁴⁹ ~~штамп~~¹⁵⁰ ~~штамп~~¹⁵¹ ~~штамп~~¹⁵² ~~штамп~~¹⁵³ ~~штамп~~¹⁵⁴ ~~штамп~~¹⁵⁵ ~~штамп~~¹⁵⁶ ~~штамп~~¹⁵⁷ ~~штамп~~¹⁵⁸ ~~штамп~~¹⁵⁹ ~~штамп~~¹⁶⁰ ~~штамп~~¹⁶¹ ~~штамп~~¹⁶² ~~штамп~~¹⁶³ ~~штамп~~¹⁶⁴ ~~штамп~~¹⁶⁵ ~~штамп~~¹⁶⁶ ~~штамп~~¹⁶⁷ ~~штамп~~¹⁶⁸ ~~штамп~~¹⁶⁹ ~~штамп~~¹⁷⁰ ~~штамп~~¹⁷¹ ~~штамп~~¹⁷² ~~штамп~~¹⁷³ ~~штамп~~¹⁷⁴ ~~штамп~~¹⁷⁵ ~~штамп~~¹⁷⁶ ~~штамп~~¹⁷⁷ ~~штамп~~¹⁷⁸ ~~штамп~~¹⁷⁹ ~~штамп~~¹⁸⁰ ~~штамп~~¹⁸¹ ~~штамп~~¹⁸² ~~штамп~~¹⁸³ ~~штамп~~¹⁸⁴ ~~штамп~~¹⁸⁵ ~~штамп~~¹⁸⁶ ~~штамп~~¹⁸⁷ ~~штамп~~¹⁸⁸ ~~штамп~~¹⁸⁹ ~~штамп~~¹⁹⁰ ~~штамп~~¹⁹¹ ~~штамп~~¹⁹² ~~штамп~~¹⁹³ ~~штамп~~¹⁹⁴ ~~штамп~~¹⁹⁵ ~~штамп~~¹⁹⁶ ~~штамп~~¹⁹⁷ ~~штамп~~¹⁹⁸ ~~штамп~~¹⁹⁹ ~~штамп~~²⁰⁰ ~~штамп~~²⁰¹ ~~штамп~~²⁰² ~~штамп~~²⁰³ ~~штамп~~²⁰⁴ ~~штамп~~²⁰⁵ ~~штамп~~²⁰⁶ ~~штамп~~²⁰⁷ ~~штамп~~²⁰⁸ ~~штамп~~²⁰⁹ ~~штамп~~²¹⁰ ~~штамп~~²¹¹ ~~штамп~~²¹² ~~штамп~~²¹³ ~~штамп~~²¹⁴ ~~штамп~~²¹⁵ ~~штамп~~²¹⁶ ~~штамп~~²¹⁷ ~~штамп~~²¹⁸ ~~штамп~~²¹⁹ ~~штамп~~²²⁰ ~~штамп~~²²¹ ~~штамп~~²²² ~~штамп~~²²³ ~~штамп~~²²⁴ ~~штамп~~²²⁵ ~~штамп~~²²⁶ ~~штамп~~²²⁷ ~~штамп~~²²⁸ ~~штамп~~²²⁹ ~~штамп~~²³⁰ ~~штамп~~²³¹ ~~штамп~~²³² ~~штамп~~²³³ ~~штамп~~²³⁴ ~~штамп~~²³⁵ ~~штамп~~²³⁶ ~~штамп~~²³⁷ ~~штамп~~²³⁸ ~~штамп~~²³⁹ ~~штамп~~²⁴⁰ ~~штамп~~²⁴¹ ~~штамп~~²⁴² ~~штамп~~²⁴³ ~~штамп~~²⁴⁴ ~~штамп~~²⁴⁵ ~~штамп~~²⁴⁶ ~~штамп~~²⁴⁷ ~~штамп~~²⁴⁸ ~~штамп~~²⁴⁹ ~~штамп~~²⁵⁰ ~~штамп~~²⁵¹ ~~штамп~~²⁵² ~~штамп~~²⁵³ ~~штамп~~²⁵⁴ ~~штамп~~²⁵⁵ ~~штамп~~²⁵⁶ ~~штамп~~²⁵⁷ ~~штамп~~²⁵⁸ ~~штамп~~²⁵⁹ ~~штамп~~²⁶⁰ ~~штамп~~²⁶¹ ~~штамп~~²⁶² ~~штамп~~²⁶³ ~~штамп~~²⁶⁴ ~~штамп~~²⁶⁵ ~~штамп~~²⁶⁶ ~~штамп~~²⁶⁷ ~~штамп~~²⁶⁸ ~~штамп~~²⁶⁹ ~~штамп~~²⁷⁰ ~~штамп~~²⁷¹ ~~штамп~~²⁷² ~~штамп~~²⁷³ ~~штамп~~²⁷⁴ ~~штамп~~²⁷⁵ ~~штамп~~²⁷⁶ ~~штамп~~²⁷⁷ ~~штамп~~²⁷⁸ ~~штамп~~²⁷⁹ ~~штамп~~²⁸⁰ ~~штамп~~²⁸¹ ~~штамп~~²⁸² ~~штамп~~²⁸³ ~~штамп~~²⁸⁴ ~~штамп~~²⁸⁵ ~~штамп~~²⁸⁶ ~~штамп~~²⁸⁷ ~~штамп~~²⁸⁸ ~~штамп~~²⁸⁹ ~~штамп~~²⁹⁰ ~~штамп~~²⁹¹ ~~штамп~~²⁹² ~~штамп~~²⁹³ ~~штамп~~²⁹⁴ ~~штамп~~²⁹⁵ ~~штамп~~²⁹⁶ ~~штамп~~²⁹⁷ ~~штамп~~²⁹⁸ ~~штамп~~²⁹⁹ ~~штамп~~³⁰⁰ ~~штамп~~³⁰¹ ~~штамп~~³⁰² ~~штамп~~³⁰³ ~~штамп~~³⁰⁴ ~~штамп~~³⁰⁵ ~~штамп~~³⁰⁶ ~~штамп~~³⁰⁷ ~~штамп~~³⁰⁸ ~~штамп~~³⁰⁹ ~~штамп~~³¹⁰ ~~штамп~~³¹¹ ~~штамп~~³¹² ~~штамп~~³¹³ ~~штамп~~³¹⁴ ~~штамп~~³¹⁵ ~~штамп~~³¹⁶ ~~штамп~~³¹⁷ ~~штамп~~³¹⁸ ~~штамп~~³¹⁹ ~~штамп~~³²⁰ ~~штамп~~³²¹ ~~штамп~~³²² ~~штамп~~³²³ ~~штамп~~³²⁴ ~~штамп~~³²⁵ ~~штамп~~³²⁶ ~~штамп~~³²⁷ ~~штамп~~³²⁸ ~~штамп~~³²⁹ ~~штамп~~³³⁰ ~~штамп~~³³¹ ~~штамп~~³³² ~~штамп~~³³³ ~~штамп~~³³⁴ ~~штамп~~³³⁵ ~~штамп~~³³⁶ ~~штамп~~³³⁷ ~~штамп~~³³⁸ ~~штамп~~³³⁹ ~~штамп~~³⁴⁰ ~~штамп~~³⁴¹ ~~штамп~~³⁴² ~~штамп~~³⁴³ ~~штамп~~³⁴⁴ ~~штамп~~³⁴⁵ ~~штамп~~³⁴⁶ ~~штамп~~³⁴⁷ ~~штамп~~³⁴⁸ ~~штамп~~³⁴⁹ ~~штамп~~³⁵⁰ ~~штамп~~³⁵¹ ~~штамп~~³⁵² ~~штамп~~³⁵³ ~~штамп~~³⁵⁴ ~~штамп~~³⁵⁵ ~~штамп~~³⁵⁶ ~~штамп~~³⁵⁷ ~~штамп~~³⁵⁸ ~~штамп~~³⁵⁹ ~~штамп~~³⁶⁰ ~~штамп~~³⁶¹ ~~штамп~~³⁶² ~~штамп~~³⁶³ ~~штамп~~³⁶⁴ ~~штамп~~³⁶⁵ ~~штамп~~³⁶⁶ ~~штамп~~³⁶⁷ ~~штамп~~³⁶⁸ ~~штамп~~³⁶⁹ ~~штамп~~³⁷⁰ ~~штамп~~³⁷¹ ~~штамп~~³⁷² ~~штамп~~³⁷³ ~~штамп~~³⁷⁴ ~~штамп~~³⁷⁵ ~~штамп~~³⁷⁶ ~~штамп~~³⁷⁷ ~~штамп~~³⁷⁸ ~~штамп~~³⁷⁹ ~~штамп~~³⁸⁰ ~~штамп~~³⁸¹ ~~штамп~~³⁸² ~~штамп~~³⁸³ ~~штамп~~³⁸⁴ ~~штамп~~³⁸⁵ ~~штамп~~³⁸⁶ ~~штамп~~³⁸⁷ ~~штамп~~³⁸⁸ ~~штамп~~³⁸⁹ ~~штамп~~³⁹⁰ ~~штамп~~³⁹¹ ~~штамп~~³⁹² ~~штамп~~³⁹³ ~~штамп~~³⁹⁴ ~~штамп~~³⁹⁵ ~~штамп~~³⁹⁶ ~~штамп~~³⁹⁷ ~~штамп~~³⁹⁸ ~~штамп~~³⁹⁹ ~~штамп~~⁴⁰⁰ ~~штамп~~⁴⁰¹ ~~штамп~~⁴⁰² ~~штамп~~⁴⁰³ ~~штамп~~⁴⁰⁴ ~~штамп~~⁴⁰⁵ ~~штамп~~⁴⁰⁶ ~~штамп~~⁴⁰⁷ ~~штамп~~⁴⁰⁸ ~~штамп~~⁴⁰⁹ ~~штамп~~⁴¹⁰ ~~штамп~~⁴¹¹ ~~штамп~~⁴¹² ~~штамп~~⁴¹³ ~~штамп~~⁴¹⁴ ~~штамп~~⁴¹⁵ ~~штамп~~⁴¹⁶ ~~штамп~~⁴¹⁷ ~~штамп~~⁴¹⁸ ~~штамп~~⁴¹⁹ ~~штамп~~⁴²⁰ ~~штамп~~⁴²¹ ~~штамп~~⁴²² ~~штамп~~⁴²³ ~~штамп~~⁴²⁴ ~~штамп~~⁴²⁵ ~~штамп~~⁴²⁶ ~~штамп~~⁴²⁷ ~~штамп~~⁴²⁸ ~~штамп~~⁴²⁹ ~~штамп~~⁴³⁰ ~~штамп~~⁴³¹ ~~штамп~~⁴³² ~~штамп~~⁴³³ ~~штамп~~⁴³⁴ ~~штамп~~⁴³⁵ ~~штамп~~⁴³⁶ ~~штамп~~⁴³⁷ ~~штамп~~⁴³⁸ ~~штамп~~⁴³⁹ ~~штамп~~⁴⁴⁰ ~~штамп~~⁴⁴¹ ~~штамп~~⁴⁴² ~~штамп~~⁴⁴³ ~~штамп~~⁴⁴⁴ ~~штамп~~⁴⁴⁵ ~~штамп~~⁴⁴⁶ ~~штамп~~⁴⁴⁷ ~~штамп~~⁴⁴⁸ ~~штамп~~⁴⁴⁹ ~~штамп~~⁴⁵⁰ ~~штамп~~⁴⁵¹ ~~штамп~~⁴⁵² ~~штамп~~⁴⁵³ ~~штамп~~⁴⁵⁴ ~~штамп~~⁴⁵⁵ ~~штамп~~⁴⁵⁶ ~~штамп~~⁴⁵⁷ ~~штамп~~⁴⁵⁸ ~~штамп~~⁴⁵⁹ ~~штамп~~⁴⁶⁰ ~~штамп~~⁴⁶¹ ~~штамп~~⁴⁶² ~~штамп~~⁴⁶³ ~~штамп~~⁴⁶⁴ ~~штамп~~⁴⁶⁵ ~~штамп~~⁴⁶⁶ ~~штамп~~⁴⁶⁷ ~~штамп~~⁴⁶⁸ ~~штамп~~⁴⁶⁹ ~~штамп~~⁴⁷⁰ ~~штамп~~⁴⁷¹ ~~штамп~~⁴⁷² ~~штамп~~⁴⁷³ ~~штамп~~⁴⁷⁴ ~~штамп~~⁴⁷⁵ ~~штамп~~⁴⁷⁶ ~~штамп~~⁴⁷⁷ ~~штамп~~⁴⁷⁸ ~~штамп~~⁴⁷⁹ ~~штамп~~⁴⁸⁰ ~~штамп~~⁴⁸¹ ~~штамп~~⁴⁸² ~~штамп~~⁴⁸³ ~~штамп~~⁴⁸⁴ ~~штамп~~⁴⁸⁵ ~~штамп~~⁴⁸⁶ ~~штамп~~⁴⁸⁷ ~~штамп~~⁴⁸⁸ ~~штамп~~⁴⁸⁹ ~~штамп~~⁴⁹⁰ ~~штамп~~⁴⁹¹ ~~штамп~~⁴⁹² ~~штамп~~⁴⁹³ ~~штамп~~⁴⁹⁴ ~~штамп~~⁴⁹⁵ ~~штамп~~⁴⁹⁶ ~~штамп~~⁴⁹⁷ ~~штамп~~⁴⁹⁸ ~~штамп~~⁴⁹⁹ ~~штамп~~⁵⁰⁰ ~~штамп~~⁵⁰¹ ~~штамп~~⁵⁰² ~~штамп~~⁵⁰³ ~~штамп~~⁵⁰⁴ ~~штамп~~⁵⁰⁵ ~~штамп~~⁵⁰⁶ ~~штамп~~⁵⁰⁷ ~~штамп~~⁵⁰⁸ ~~штамп~~⁵⁰⁹ ~~штамп~~⁵¹⁰ ~~штамп~~⁵¹¹ ~~штамп~~⁵¹² ~~штамп~~⁵¹³ ~~штамп~~⁵¹⁴ ~~штамп~~⁵¹⁵ ~~штамп~~⁵¹⁶ ~~штамп~~⁵¹⁷ ~~штамп~~⁵¹⁸ ~~штамп~~⁵¹⁹ ~~штамп~~⁵²⁰ ~~штамп~~⁵²¹ ~~штамп~~⁵²² ~~штамп~~⁵²³ ~~штамп~~⁵²⁴ ~~штамп~~⁵²⁵ ~~штамп~~⁵²⁶ ~~штамп~~⁵²⁷ ~~штамп~~⁵²⁸ ~~штамп~~⁵²⁹ ~~штамп~~⁵³⁰ ~~штамп~~⁵³¹ ~~штамп~~⁵³² ~~штамп~~⁵³³ ~~штамп~~⁵³⁴ ~~штамп~~⁵³⁵ ~~штамп~~⁵³⁶ ~~штамп~~⁵³⁷ ~~штамп~~⁵³⁸ ~~штамп~~⁵³⁹ ~~штамп~~⁵⁴⁰ ~~штамп~~⁵⁴¹ ~~штамп~~⁵⁴² ~~штамп~~⁵⁴³ ~~штамп~~⁵⁴⁴ ~~штамп~~⁵⁴⁵ ~~штамп~~⁵⁴⁶ ~~штамп~~⁵⁴⁷ ~~штамп~~⁵⁴⁸ ~~штамп~~⁵⁴⁹ ~~штамп~~⁵⁵⁰ ~~штамп~~⁵⁵¹ ~~штамп~~⁵⁵² ~~штамп~~⁵⁵³ ~~штамп~~⁵⁵⁴ ~~штамп~~⁵⁵⁵ ~~штамп~~⁵⁵⁶ ~~штамп~~⁵⁵⁷ ~~штамп~~⁵⁵⁸ ~~штамп~~⁵⁵⁹ ~~штамп~~⁵⁶⁰ ~~штамп~~⁵⁶¹ ~~штамп~~⁵⁶² ~~штамп~~⁵⁶³ ~~штамп~~⁵⁶⁴ ~~штамп~~⁵⁶⁵ ~~штамп~~⁵⁶⁶ ~~штамп~~⁵⁶⁷ ~~штамп~~⁵⁶⁸ ~~штамп~~⁵⁶⁹ ~~штамп~~⁵⁷⁰ ~~штамп~~⁵⁷¹ ~~штамп~~⁵⁷² ~~штамп~~⁵⁷³ ~~штамп~~⁵⁷⁴ ~~штамп~~⁵⁷⁵ ~~штамп~~⁵⁷⁶ ~~штамп~~⁵⁷⁷ ~~штамп~~⁵⁷⁸ ~~штамп~~⁵⁷⁹ ~~штамп~~⁵⁸⁰ ~~штамп~~⁵⁸¹ ~~штамп~~⁵⁸² ~~штамп~~⁵⁸³ ~~штамп~~⁵⁸⁴ ~~штамп~~⁵⁸⁵ ~~штамп~~⁵⁸⁶ ~~штамп~~⁵⁸⁷ ~~штамп~~⁵⁸⁸ ~~штамп~~⁵⁸⁹ ~~штамп~~⁵⁹⁰ ~~штамп~~⁵⁹¹ ~~штамп~~⁵⁹² ~~штамп~~⁵⁹³ ~~штамп~~⁵⁹⁴ ~~штамп~~⁵⁹⁵ ~~штамп~~⁵⁹⁶ ~~штамп~~⁵⁹⁷ ~~штамп~~⁵⁹⁸ ~~штамп~~⁵⁹⁹ ~~штамп~~⁶⁰⁰ ~~штамп~~⁶⁰¹ ~~штамп~~⁶⁰² ~~штамп~~⁶⁰³ ~~штамп~~⁶⁰⁴ ~~штамп~~⁶⁰⁵ ~~штамп~~⁶⁰⁶ ~~штамп~~⁶⁰⁷ ~~штамп~~⁶⁰⁸ ~~штамп~~⁶⁰⁹ ~~штамп~~⁶¹⁰ ~~штамп~~⁶¹¹ ~~штамп~~⁶¹² ~~штамп~~⁶¹³ ~~штамп~~⁶¹⁴ ~~штамп~~⁶¹⁵ ~~штамп~~⁶¹⁶ ~~штамп~~⁶¹⁷ ~~штамп~~⁶¹⁸ ~~штамп~~⁶¹⁹ ~~штамп~~⁶²⁰ ~~штамп~~⁶²¹ ~~штамп</del~~

карактера онај кофи је суму хепе кепих забава човекових у Ценој Гори ставио у разговор са живијема, с мртвијема, или сам са собом.¹ Са њим, или су чим да сравнимо тај "двор" или тај "салон" или тога величанственог домаћина, старешину, властара и врсту неког хуманисте уврх Катунске нахије.² Са њим да сравнимо тога неког ренесансног човека који је са страшну читаве старе Грке филозофе и песнике трагедије³ у руским преводима; који је, као грчки песник примио свој ^{Своја Оде, Крас} Горски вијенци огласио величанье човекове величине човеком са временником, који је ~~било~~ очвихаш великих дака.⁴ Намеће се сравњење са класичним има бирбентинским кнезом, уједно песником и мислиоцем, Доренишем величанственим, кнезом такође из грађанске династије.⁵ За каде јаде, Дорениш је живео у XV-таком веку, а онај с њим га сравњујемо, у ~~XIX-~~^{XX-} ~~веку~~, онда из петнаестог века имао је могућност да пуни свој пажацо, или свој раскошни летњиковац, и чулену Академију — читавим низовима научника и ^{тичи} песника, физичара и метафизичара, астронома и философа. Његов, у својој пустњаки, био је сам ~~било~~ собом Академија знања и уметности⁶; сам собом теоконика критика и космогонска струја култивација; и, онако висок видовит и умен, сам собом опсерваторија и астроном. Његови космогонски немирни, први такви немирни у Катунској нахији, и у смислу поезије и у целом српству⁷, летови његових умних крила у просторе до у вечношћ, први такви летови у Катунској нахији — то су били богати резултати пре свега астрономије једног пустњака без телескопа и без иједне графичке слике небесног свода са сазвежђима, над том пустњаком. Небесна тела, "зажежени светњици" и по висини "развејана светла прахина"⁸, то је било, најКатунском нахијом, ^{Над}ево позорите, његов занос, његова студија и инспирација. Он је усматрио живо и променљиво небо над скамењеним својим паркетом. Он је, једине ноћи, доживео отсудан доживљај, углехао, ^{Мучно} углехајући истовремен⁹ кретање многиф сазвежђа; видео раж који се у просторима неуморно врши. Задивио се прек редом и кепотом строгости и тачности ^{са} којима се онај раж ради без грешке и пометње. Видео како августе месец звезде падајуће кретаре над Цетињским пењем, као ватрене птице. И ^Извазо своје замисљено бутање за потресне тишине светова. Сродио се с оним што тајне своје "капти само пламеном поету". ^Избог свега тога искуства подигао вредност човека, и осетио да ће бити песник човека и човекове величине и кепоте. И тако је у пустинској тишини израстао паменији поет од онога који се у Фиренци налазио ученом духовитом и поетском врвом онога сјајног доба Италије. Онај у Фиренци, предодређен за рану смрт такође, спевао је чулену дирску ^{Фиренци}.

песму: Буди млад и весео док можеш — бутражаша извесна ниј. А онај у публикацији Србске књиге је отреће изложено чопите за човека са узвишеним мисцима о човеку. У свима монументалним текстовима светске књижевности: Богдан Јакшић: Дух борбе; борби је чул доследачност и лдноћу; победи бораг и шта псеши маху; човек је погонијен. Послујући се у сваком појасу сврха

Са таким интелектуалним планом починају се борци највећности. Његов види човека у две области: на земљи и са земљом заједно у висини. На земљи, човек је по неумитном закону природе борец за голи живот; а затим је још узаред борец за достојанство љубави и за слободу у том голом животу. Опрахељене човеково је душевни ханке јунакство, дакле хепота паде и жртве и у материјалном и у моралном смислу. И ето га, Црногорци Јеговија времена, тачно такав: са страшну воли свој голи живот, са општествену је херој за достојанство и хепоту у том животу. Чун је крви тај мркави, конститутивни горитец. Ногах ћегов на свет сав је од херојских времена, можда најбољи поглед на свет човека на земљи. Човек јунак моћни је да ствара хепоту великих тренутака, да те тренутке се живи и мре. А у овој другој области, по Јегову, човек такође није библијски Адам, него је вадашки сарадник за сионске у миру и у побунама, сад сарадник Јесе, сад друге стране, сад праведник сад греник. Човек је удеоник у висинској мисији, да буњи у неком космичком бунту против неправде и страдалик је на земљи не због неког свога малог личног сагрешења, него због удела при неком висинском судару ~~чуда~~, и због неког космичног пада. Кроз сва времена, људи осећају да су нешто изгубили што су имали, и једнако ходе из једне области у другу, и једнако су борбени у обе области. Његов је својим умним ~~жаром~~ кепо видео своје класичне Црногорце у борби час у једној час у другој области. Напред, они који су макар "мако висе стојаки" од ~~који~~ осталих и који су зато много висе и шире видели. Теда од тих се у горском вијенцу метаморфозирао у дванаеста, од којих је сваки носио борбу у обе области. Располутио се Јегов, као неко грчко божанство, у два бића, ~~врху дивошкода~~. Али, пазујмо и владика Данило и игумен Стефан моћнији монаси су духовници мисији, мудрани хероји да трпе, зборе, и декају. У ту другу област узеши и онај војвода што куне са дубоким знацима о човеку и његову животу. И они ~~шучи~~ што имају реч и руке снажне као судбина. И све то, вистину, први пут мишљено, и у поезији горског вијенца казивано, у Јеговија Црној Гори, и није до данас у нас макар премша ни за ту тематику, ни да онакву лингвистику.

Бегон је дао тачну дефиницију мојног песника када је назвао, не велики песник него пламени поет. Тиме је у ствари докријен онај низ критичарских одредаба и читачких утисака; да је Бегон писао тучним, гвозденим, каменим речима. Писао је пламеним речима; и збога, понакад кепо гори хартија испод стихова. У светом писму стоји, тачно: Језик је ватра. Што хоће да каже, како се нама чини, не само усlovну уметничку моћ језика, него речкуну моћ језика са реалним ефектом на човека који разговара, или слуша разговор, или чита текст. Једна реченица може у човеку кренути, или убити, верољуби, може га прешибити, двоје као секиром, што је реч са позорнице врло често учини; може га извести, као за рику из сумње која му је душу разгрзила. Овај или оназирека мислиоца песника, свешта, то је као вечно пажничко зрно: када часом скрије да умре, и одмах, искре и јаче, опет устане. Јаки Пастер је оставио у тестаменту реч искуства: Наука нема отаџбину, али научник је има—која не реч трајно радити итриотизам као страшну врхину љепоту. Бегонева реч: Суза моја нема родитеља — трајно ће кретати крепни империјализам интелекта који је творачки. Суза коју нико не види, и не прихвати, оточи из јаког човека последњу слабост. За сваким сличну трајност исписао је Гете ове стихове: Но никад у сузама хлебан јео — Твој вас не познаје, о небесне моћи.

Пламени поети, као ватра сама, делови су светских енергија. Пламени поети, као ватра сама, имперсонални су, стварају поема од хиљаде стихова са величима проблемима света и човечанства, са имперсоналним осећајима, са личним осећајима само колико је у њима динамике да служе и воде, да величају подвиге и јуначка дела за које они свет. Осећаја која у таквим поемама долазе до обраде, то су она осећаја од чијих еволуција у народу или човечанству долази до великих узрока или до великих догађаја. По таквим поемама крећу се фигуре преимунстично такође носиоци имперсоналних осећаја. Те су фигуре, у зриу свога ткива грубе или рафиноваше, али у сваком случају из дивовских капуза. Једно чини је у њима сведено на минимум, или сваким потиснуту. Јунак у Горском вијеницу само у сму брбља о кубави, опите бриге и опите неспокојство то је заплет драме за них. Према томе и мисле и говоре. Монологи су велики обимом и суптином, спој су поезије и философије; диалози никада не могу од монолога, они су прави мегдани једначеља, препирке, сумничног инаћеља, онтрог надмудривања које посена као сабља. Према таквим фигурама је и романтика у спеву. Ни романтика катастрофе, ни романтика спотесозе; него романтика

херојског рвала које губи и добија, примиче се шиљу и ѕдмиче од њега, али увек зна да народ простићи не може. То је романтизм мобних живота у мобном времену, који се деси да осећања и интелект могу заједнички понети историју народа и земље. То је, реч ју, она романтика без које класике нема. Романтизм која се храни, како се хранила Ђеговска романтика, класичним менталитетом народа у једном класичном времену, и која је снажна по канонима класичних вредности. Према томе је онда и динамија ~~романтике~~^{за тога}: арханчна, хинеарна, реторична, али ~~заштитни~~ геометрички чиста у поклопциу мисли и језичког израза. Чак су и пирски искази у Ђегововој романтици класично општи. ~~Кад се~~^{Зато да} ~~пуштај-кађира~~, у сред дружијих разговора, одједаред занесе својим стамбоком: Ој, стамбоке, земаљско весеље — Було меда, горо од пећера — онда је то класичан акцент, јер је свечовечански акцент. Кад сестра Атрићева свисне пре него што се ухари можем, то није лична катастрофа, то је велики откупај јрва целе Мирне горе, и па триархских јуначких народе уопште.

Три врете монокога у Горском вијенцу приказују романтику која се држи на канонима класичних вредности. Владика Данило је романтике бриге, скелес, предвиђаје ^{фолклористи} које долази из мозга. Владика Ђанило је такође романтика пессимизма који потиче из моравних осећања; стрепељ за друге, из гњезда и ~~ши~~ стида због губе у народу, због потурчевака. Фенле, романтица-интелектуалне дуне, ^{али и писац} владика је изгубио став и сам због Милана "Милана", како тачно утврђује његов Црногорец. Владика не тражи одлуку, јер је има; он не тражи другу одлуку, јер само једна постоји, он — то је романтица Ђегова класичног монокога — он провлачи ^{јасну} одлуку кроз облаке трагичних знања. Кук минираће тај романтизам у ~~реалистичном~~ реализму једне класичне заповести: Нека иде борба беспрестана — и у реализму оствареље ~~одлуке~~ одлуке. Игуман Стефан је романтике мирије мудрачке тuge над суровим принципима природе. Игуман Стефан ^{зато да} ~~романтичар~~ горчине свих истине. Али та је романтика од првог ирока савладана; игуман Стефан је светски ум у Црној Гори, он светску тиранију и борбу зна у срку; он зна да вук на ову има право; он зна да тиранија на скеба човека има право. Он зна поларитет борбе: да је живот ^{Само ота} скеба и кеп ^и је горак и ружан у борби. Мед је мед зато што има жучи, а жуч је ~~жуч~~ жуч зато што има меда. Чигинули људи Црногорци су услов да се изврши истрага потурца. Чиги ~~и~~ те крви игуман ~~чиги~~ весело позива да се врте пешива и најаху бадњак; а у сред тог весеља наређује тишину и слушање опена јунакима од Носова до Лапиде дана. Романтица игумана Стефана, то је интелигенција у домори романтике,

а то је класика. Војвода Драшко је романтика наше, знатно појачана маскеријада друштвног и политичког живота у Шлетшима. У споди и у речи има и гротескног, или хумора, класично чист, са сваким стихом одаје ~~дакле~~ реалност, да тако види онај раскомни утврђени, мало натрути живот. Један примитивни горјак који је у својој земљи навикao на беzmaksno ~~и~~ трагичну сазбињост у начину живота, а на ~~и~~ пудонање само у интелектуалном спорту наше и дискочице. Герески вијенац је пук наше. У тенком животу и у борбама и пуша наше ~~и~~ брентав смех у бри животу и невољи. Шака Ђегонева је ~~и~~ без првидних елемената сатире и ~~и~~ мифлета, мржње и зависти. Уста је, у сутини, наша са поп-цијом који не зна читаги, са нештишом која наше; са ~~и~~ Туршима који се прехваљују; са заљубљеним јунаком кога и вуку за језик да наше, и чувају да се ~~и~~ не изблејди; најзад са ~~и~~ правима, и, у једном моменту, чак са маком на личан рачун свога дужда. Но тој тачки и дођеше на пробу и Ђегонева наша и мушки строг укус војводе Драшка, али издржаве ~~и~~ пробу, за част земље своје, и за част поезије је Гореског вијенца. Стихови који нашу забрисаност лике менкуљавост појаве дужда је Шетана глас: Да не бјеше од оног имена — Не шане му бити од урона. Е, то је одговор каквим би се подличио француски салом из осамнаестог века. То је пример класичне наше, која је у Гореском вијенцу сухо скло.

2

Горски вијенац је поезија која се умом и теком чита. Чак је испије присвоји, и вина нема дана у животу да по неком поводу не откнушичовику у оршу или иза чела. Читамо Горски вијенац некада са живењем израђеног човека од књиге, а некада са пудом дубављу детета које стегне ненто у руке и виче: то не могу никада, никоме дати. Песник Горског вијенаца није се питав о књижевном роду свога дела. Он је, по црногорски, распалио најлонске смехе у себи, скупио дружину, и позвао на јуриш да ненто освоји своме народу, ономе добу и себи. И у томе је успео некако ~~неко~~^{тако како} се усваја на бојиштима где непрестано ~~прах~~^{ко} гори пред очима^в; а неако се успева ^у теорији књижевности. Али ренето теорије књижевности не престаје да ропотаји око горског вијенаца. Те јесте драма, те није. Те није драма за позорницу театра, али јесте за народну позорницу под ведрим небом, где би се сцене ређале са прекидима по програму народног весеља које продужује дан и попа ноћи. Тада јесте историско сјећаје, те није. Тада јесте еп, те није. Тада јесте конгломерат најдног блага, те није.

јесте лична поезија, те није. Те јесте фолклорна панорама, те није. И опет испочетка. Горски вијенци јесте све оно што јесте, и није ништа од онога што

није, и тачно је са та дваподатка Горски вијенци: памениција која крије у себи елементе трајне савремености, и зато није ни дефинитивна у себи, ни дефинитивно категорисана. Оно што је Горском вијенцу објективно, и о чему нема дварасна мишљења, то је мисаоност неодољиве снаге, и поетски израз и диксија неодољивог карактера. То осваја на јуриш, то подсећа на славом. Мисаоне анализе могу наставити у смислу истраживања једних евиденција историјских, биографских, етнографских, филозофских. Интерпретација поеме као поетске пекине и појве остаје поступак субјективан, на основи субјективних искустава.

Субјективно, по љубави, по начину како нас хично чами и заноси Горски вијенци, то је спој једне свечане народне хероине и једне величавине личне елегије. Једно и друго у класичном смислу хероине, уз заједницу народа и песника који је сродан народу до истоветности; а елегија као поема строгих рекапитулација спољашњег и унутрашњег живота песника Димитрија Првогоријева, то је спољни и унутрашњи живот јунака јови и пред форумом и судом у доњем свету. Монолог пакојниште херојски монохог. Његовев задатак: да скреће хероину колектива и елегију хичну, био је текак техником највише уметности, и теретом живота који је с народом живео сву хероину, а сам собом видео пројекцију те хероине у сферу где се читају и сасвим другачије поруке ствари. Хероину је у његову живак нагон, секачко љубав, избрана урођена патриархалност занос за хайдуком Првогоријем. Елегију је напо по као цедио интелект, који човека гледа као васионску тајну и као неразумљивог мученика на земљи. У једном тренутку бока и страдања његов је себе назвао великомучеником. Дателјко буде јов теке његов је чудесни живак правда донасен идеја слободе и нијопове правде бранио погичким ланцем у стиховима монохога владике данила; а у своју елегију унео неколико кирских спаса који су било пурпурна места, жарко избрана. Навикили смо веровати, или можда одненуда то и знају да осећаји леже негде у дубини нашег бића, а интелект у висини нашег бића. Његов је имао међу да те две зоне јако приближи, и не само у себи него у фигурама примитивних својих Првогорца у своме спеву. Један исти боле рећи сваки од тих Првогорца страсно воли живот и борбу у животу, и за час прекорачи на поприте апстрактно, избрана избрани избрана избрани разговор с живијема с мртвима, или сам са собом. Скоро сваки виђенији главар у Горском вијенцу интелигент је проклео што је нагонски страстно волео своју земљу: О проклета земља, пропадај! — У крај си се мени претвориша! Његов избрана избрани избрана избрани

између осећајне и интелектуалне зоне размак читава пропаст.
Беговић је познавао владику Рада, а владика Раде није познавао Беговић.
Горски вијенац се читаје у једном заједно, један од другога даје
ко. Горски вијенац се читаје веселим скандирањем, стих за стихом; а
понекад, као на ивици јаза, застану страх и стих у грлу, и тога дана ср не чита
даље. Деромика и елегије.

Чегом је био дете, племеник, династ је господар
класичне Дрие Горе, и од тога му ни Бог није могао извадити ни јекви
миротвор, нити из крви нити из националног покоса. Црногорија је био у свему је
било као народ. Јуначан, чојевски, праволиниски логичан и горд, и уза то
приистрастан на племенском терену као ма који Црногорци, онога доба, били су
пако амбициозни, страстан телом и душом, осветљен са љагином, у припремаму освете се планио, и мешаво праведно са окрутним. Он се рукојаво
отсаченој глави Туручина; он је узео крвну освету за погинуле Петровиће на Грахову;^{да} он је познато подмуклу горитачну веселост од дobre плачке; он је
буитовнике против власти и против себе лично, смрђу какљавао. Његове руке ме-
нажа нису смртну казну потписивале, и нису биле вреће покапане, али су
по тим чувено лепим рукама играле понекад првени пеге, и било је места и
имена које владика Раде није хтео јеси једареф да види и чује. Уедном речју,^{он}
је класичну Црну Гору силином крви волео, њој приписивао славу и јединствени
глес у српству, у Русији, и даље у Европи, њој, хайдучкој, кравој, проклетој.
Ма је дошао дан кад је одгоре, из интегрента, сагледао да је дошло време отидети
од ствари. Уочио је владика Раде неку временску границу; а песник
~~Владимир Станишић~~ да треба похитати и ту старију са склоном и јадом у поезији сачувати.
Владика и Његов започели заједнички: ћегом да племеном пише своју велику по-
зију, ~~а~~ ^а Владика да сопственим заповестима помаже прошое историје. Почек-
је владика како рече један песник: да убија оно што највише воли; да треби
и казнама сатире племенске обичаје; да анатемише супрове хайдучког же-
вота. Владика установљава сенат и гвардију, он уводи судове, он одређује па-
рез и утерује грабете; он изађе из манастира и сазида резиденцију; он пође по
свету и учини се Европејаш; он уврну корен теократији и уков темељац светов-
ној управи. Он потиреса оног као живот му драгог Црногорца, оног њему раз-
ног драга Драковића који је јавно или кривом чинио супрове духовите престу-
пајују прописа и наредења, који је, сваки од њих, у цепу свом носио свој
устав, и у уставу свега два параграфа; да чини све што хоче, да не чини оно

што му је драга или пуста воља да неће. Владика ради сам бруди стари живот и адет, стари понос и лепоту, и поткради живот драгу Драговићу. Он заплака, и он се и зарадова. И онда сукну из крви и из дубине живота поезија ведра и јасна у ~~драмске~~ ^{Климатични} ~~недрамске~~ ^{ог ског} фигуре, ~~и~~ заједно симбол једне драме времена и драмског начина мишљења и разговора, некво Јелкан од времена ~~старог~~ Трка ~~и~~ пламени ^у чуо. А бене ~~и~~ могућна тако, што се пламени песник — као оној језини свега ^{умка} духа на старим спикама — пламени се песник разделио, и ~~умка~~ не само у владику Данила и игумана Стефана, него у сваку фигуру своје поеме. И ето ~~ог~~ сад кључ; зашто драмска поема није драма², зашто оначки монхози и диакози ни су позорите³, зашто сем две личности, нико није распознатљив као индивидуа и психокогија упркос мислима и речима класичне вредности⁴. За то што су ~~зашто~~ само три хиљаде стихова један монолог, труба једног херцога, апокогија старине једног жрена, апoteоза Црнјај Гори од онога који јеј ~~је~~ зенит.

Није сада тешко уочити и читати свугде по ~~хероици~~ Горског вијенца и личну елегију песника. Није тешко пратити кроз заборављено писање црногорца песму о унутрањем животу Раде Петровића, па владику Раде, па пламеног поета Јегоне. Борба између нагона и интенкента свиреп је бој. Џатријар архални живот, са оним максимом боговима ~~који су~~ кукавице-Дазареве кћери, овна која ће ређу носи ако се смеје као блеји; прескочени цефердар; бадњани и ускрсова јаја; дулук јејине и ластине гнезде. Сладак је тај итриархални живот и горек растамак од њега. Уздаха има у нади да народ неће дати своје мале боговије који чувају старину. Борба између нагона и интенкента, у старој Катунској нахији, опкоњеној пешама — бика је свирепија но и где. Владар над хаджичким горнатачким племенима по нужности је деспот, а деспотство има своју славу, счаст као је од великог имена. Али у деспоту смочи лична савест песника и грижа савести мислиоца; ~~који се~~ у деспоту скупља и реалност, скупља да је човечји живот само сновиђење⁵ и да нема смисла, и реалност да је пламена поезија толиких великина о том животу пуне смисла — где је борби крај. У Горском вијенцу се још наставила, и окончала генијалним сплетом хероине народа и елегије поета.

Бегон је од двадесет прве своје године почeo да ријечи за велику уметност. Почеко је са напором мисли да нађе језички израз за своје лично осећање и стање, за оно што га подиже од земље у висине и у просторе, а не да му опити се ни гордошћу ни срећом⁶ и нашao је реч сумна крихач и показао њоме суштину своје поезије; мисао која ~~се~~ са поетским дахом. ~~Живот~~ ^{На је}

у песмама спроведеним по моделу народних песама, али са грађом савремених боје-
ва у Црној Гори тражио језички израз за ретке и ~~изнад~~^{какво} је већ тада веровао, да
бесмртне заслуге борца за слободу ~~и~~ ^и ~~изнад~~^{из} је ~~изнад~~^и ~~изнад~~^и ~~изнад~~^и недовољно чи-
тани и памћени из пеникових ~~из~~ појединачним бојевима и јунакима. Па је, јес-
са свим махом доживео и он ~~изнад~~^и његове у себи: погледе, кроз Сфинксине очи, у тиран-
ску борбу чаког света, и ~~изнад~~^и у празну врхку ~~из~~ живота појединачних људи и на-
рода. Па је крај надјачао, и песник стао тражити језички израз за најтеше ~~да~~^{да} ~~изнад~~^{изнад}
~~изнад~~^{изнад} трајање живота ~~изнад~~^{изнад} покрета, живу речи првогерна класичних времена
који је ~~изнад~~^{изнад} извојевао право да ~~изнад~~^{изнад} у бесмртност ~~изнад~~^{изнад}
на начин најтрајнији, да пређе "у царство пеезије". И највећи јесени језички из-
раз у класичном монологу од близу три хиљадестихова, у пеезији која је фиксирана
покрет, спук, темперамент, у непрекидности и непрекинутости. Енглески
песник ~~изнад~~^{изнад} доживео је то пасивно предавање ~~изнад~~^{изнад} чаробној мрхи ~~изнад~~^{изнад}
једног цртежа на старој грчкој вази. Становниши македонског градића прими-
ли су јартву, и сад ~~изнад~~^{изнад} играју, певају, свирају, ~~изнад~~^{изнад} ње младих започецих полу-
башњакаји се неће никада доворити, или зато неће никада их прећи; као што трајне
празне ~~изнад~~^{изнад} ухине градића чији су становништи извали на свечаност и мир. Бе-
згем је то исто, у далеком већем обиму и значају, ~~изнад~~^{изнад} активност из ватре једног
петструног смештеног јединственог ~~изнад~~^{изнад} пеоника са народом. Збор, врева, покрет, мисли
и речи у ~~изнад~~^{изнад} вијеку ~~изнад~~^{изнад} се не прекидају. Требови тих дивовеских фигура
предвиђају.

27. Зар језичког израза у Горском вијенцу — ако се настоји на разлагавању — може се разложити, решимо, у темперамент и језичку геничност, једно и друге и у нареду и у песнику, само, дакле, у разним мерама, и са разним векапијама. Отпада ~~изразу~~ прича о томе како је ~~Богон~~ узео све од нареда. Његов је сам говорио као и његов народ, само несравнено/нећеније, његов је сам имао темперамент свога народа, само ~~желјом~~ са векапијом стварања ~~израза~~ позамене песвије. Језички изврш ~~Богонев~~ у Горском вијенцу може ~~извршити~~ истовремено ~~Богонев~~ ^{извршити} бриљантно и ~~Богонев~~ ^{извршити} дубоко и ~~Богонев~~ ^{извршити} драматично израз. Сећа се човек Шекспировог Пака, оног генијалног маког духа из писмених фантазија ~~сам~~ хетаље нахи који ~~и~~ све магао: Могу истовремено наслеђати краља, и преварити дебоког, добро ухрјаног кочија, тако што ћу зарасти као женско ждребче. Ово је слика паљива, али ми се служимо љесним међним апстрактним смислом, и кажемо: Богонев темперамент и језик у Горском вијенцу наслеђуја ~~извршитеља~~ за заноси и у рефлексије вуче ~~извршитеља~~ све прилогорство и српство, и сву славијистику Европе. Има ли у цеком ~~извршитеља~~ Горском вијенцу једно идиферентно место, нека чисто

украсна вербаница. Нигде. Да ли је прича о Млечићима — Црногорци се и смешују и мисле. да ли је препирка са Турцима — Црногорци и ударају и мисле . Да ли је густа песимизам мислиона владике или игумана — сви који српски говоре и мисле. Све врело и пламено, и никде пепеха.

Генијаност језичког израза, као је реч о величим поемама светске вредности, лежи у симболизму. Ствари и појаве пролазе, победе и порази пролазе, симболи остају као свечовечански разимљив графикон суктине ставри и појаве, мисли и осећања. Ни разумеме симболе Всихове Всиха би разумео симболе владике Данила, или игумана Стефана, или Мустај-кадије, колико му је Ђегот помогао да бара у изразу симболичан. Код Ђегота је симболика тачна, оригинална, моћно еволутивна. Она је уметничка као у највећих песника. Симболика Ђегове је умноста сабијена у стил пословнице, епиграма, и уметничких алегорија. Нећутим, лију се ти симболи као живе реке, ако не у сваком стиху, безмало у сваком двостиху избија симбол, исписује се ватрен парофтрајне истине. Скела Ђегове језичког израза иде од напата до крика, од аргумента до урликса. Изложито навијају класови — Пређе рока дошка ти је жетва — ту има заповест за умираче, и има успавањка над херојима који издишу, Крај је људска храна наопака — ту има од тихог женског хелека до грома пророчке претње и клетве. Симбол до симбола, плету се хероика и елегија; али доминанта је ведра и јуначка катастрофе у народном животу Нема! величанствена реалност исказана је низом поетских симбола у Горском вијенцу. Јаче не што би могла бити посведочена у драми за позориште. Црногорци Многовремена, бах и као ни њихов песник, нису могли бити ни срећни, ни весели људи. Драма, са радњом са хичним животима, не би то могла занемарити. Могла је поезија, сва уткана у речи, ритам, симболе. Она је дата Црногорцима који је у сред мрачног и тенког свог живота волео светлу и лепу фигуру хероја, волео лепоту таких момената у делу и у очима у речи. Имали су вид и слух за лепоту. Горски вијенац, непотом покрие сви живот као чисте Прне Горе. Горски вијенац је победа над трагичном егзистенцијом народа и господара тадашње Прне Горе. Кроз симболе те поезије читамо, и разумемо: да народ није признао трагичност за своју судбину, него само за динамичких елемената херојства.

Тешка вијенац При крају, треба и самом Горском вијенцу дати симбол. То је био један тренутак у духовном животу свеукупног српства кад је човеку једном било могућно да постигне савршенство. У том моменту, и на тачни

савршенства поетског језичког израза. Егов је био неуловљени него идеални поет. Симбол за његову поезију у Горском вијенцу то је она троструке диадеме о којој пева Џиндар у једној од својих Јемејских ода: спонова кост, злате, корале. Джиндар је поетом метафором разумје и именује као умност поезије. Композиција Горског вијенца, то је разумје се трупе разуме у голу, тврду кост. Стих је тежак као злато. Снага је граната и пурпурна као корал.

Симуран Садулевић